

Робоча програма навчальної дисципліни Правознавство для студентів
галузі знань 0101 «Педагогічна освіта», напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта»;
галузі знань 0101 «Педагогічна освіта», напряму підготовки 6.010102 «Початкова освіта»;
галузі знань 0101 «Педагогічна освіта», напряму підготовки 6.010106 «Соціальна педагогіка»;
галузі знань 0301 «Соціально-політичні науки», напряму підготовки 6.030102 «Психологія»;
галузі знань 0301 «Соціально-політичні науки», напряму підготовки 6.030103 «Практична психологія».

Розробник:

Обловацька Наталія Олександрівна, старший викладач кафедри публічного та приватного права Факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри публічного та приватного права Факультету права та міжнародних відносин.

Протокол від « 30» серпня 2016 року № 1.

Завідувач кафедри публічного та приватного права Нікітенко О.І.

Соколовська С.В.

© Обловацька Н.О., 2016 р.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 2	Галузь знань 0101 «Педагогічна освіта» 0301 «Соціально-політичні науки»	Вибіркова дисципліна циклу професійної та практичної підготовки
	Напрямок підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта» 6.010102 «Початкова освіта» 6.010106 «Соціальна педагогіка» 6.030102 «Психологія» 6.030103 «Практична психологія»	
Модулів – 1	Освітньо-кваліфікаційний рівень: «бакалавр»	Рік підготовки 2-й
Змістових модулів – 2		Семестр 3-й (4-й)
Загальна кількість годин – 60		Лекції - 16 год, з них 2 год- аудиторних, 14 год - дистанційно
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2		Семінарські заняття 12 год. - аудиторних
		Модульний контроль – 4 год, з них: 2 год – аудиторних, 2 год - дистанційно
		Самостійна робота 28 год
		Вид контролю Залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою курсу є опанування студентами основних правових понять і явищ, ознайомлення з провідними та актуальними галузями права; формування самостійного мислення та власної оцінки норм нормативно-правових актів, здатності застосовувати їх до конкретних ситуацій майбутньої професійної діяльності та особистого життя.

Зазначений курс покликаний:

- закласти основи системи правових поглядів і переконань студентів;
- сформувати в них уявлення про державно-правові реалії України на основі ознайомлення з основами теорії державно – правових явищ;
- навчити їх користуватися правовими актами та юридичною літературою, аналізувати та оцінювати суспільно-політичні події, діяти з нормами права у конкретних правовідносинах;
- виховувати у них упевненість у необхідності дотримання правових норм, непримиренність до протиправної поведінки тощо.

В результаті вивчення цього курсу студенти повинні:

Знати:

- Поняття, сутність і зміст права та держави;
- Права та обов'язки людини в сучасному суспільстві;
- Правовий статус органів виконавчої, законодавчої, судової влади;
- Загальні положення основних галузей права України;
- Основні нормативно – правові акти, які регулюють сферу майбутньої професійної діяльності;
- Поняття, види та зміст договорів;
- Загальні процесуальні норми захисту прав та інтересів людини в сучасному суспільстві.

Вміти:

- володіти та оперувати загальнотеоретичними поняттями;
- аналізувати і тлумачити правовий статус різноманітних суб'єктів права;
- застосовувати одержувані знання в житті;
- самостійно розв'язувати практичні правові ситуації;
- складати документи правового характеру;
- користуватись нормативно – правовою базою у професійній діяльності;
- здійснювати правовий аналіз конкретних суспільних відносин та самостійно класифікувати їх відповідно до конкретної галузі права;
- зв'язно та логічно викладати матеріал з морально – правових проблем;
- брати участь в обговоренні, дискусії, аргументовано висловлювати і відстоювати свою думку, робити висновки.

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Публічне право України

Тема 1. Теорія держави і права

Причини виникнення держави і права. Етапи розвитку права. Теорії походження держави і права. Розкриття змісту: патріархальної, теологічної, договірної, насильницької, психологічної, економічної (класової), спортивної, органічної, міграційної, космічної теорій походження держави.

Поняття і основні ознаки держави. Проблеми визначення поняття “держава”. Функції держави: поняття та види.

Поняття і загальна характеристика державного ладу. Поняття, види і загальна характеристика форм правління. Монархічні форми правління. Необмежені та обмежені монархії. Види та особливості республіканських форм правління. Порівняльна характеристика парламентарної, президентської та напівпрезидентської республік. Загальна характеристика політичних режимів: поняття, види, особливості. Форми територіального устрою держави. Загальна характеристика унітарної держави. Ознаки федеративних держав. Характеристика імперії та конфедеративних союзів.

Поняття і ознаки права. Місце правових норм у системі інших соціальних норм. Джерела права. Правові особливості нормативно – правового акту (закон, підзаконний акт, декрет), нормативного договору, юридичного прецеденту, правового звичаю.

Поняття, особливості та види правовідносин. Поняття структури правовідносин, “склад правовідносин”. Суб’єкти правовідносин. Правосуб’єктність осіб. Загальна характеристика правоздатності та дієздатності осіб. Об’єкт та зміст правовідносин.

Загальна характеристика правопорушення. Склад правопорушення: об’єкт, суб’єкт, об’єктивна сторона, суб’єктивна сторона. Види правопорушень. Співвідношення понять злочин та проступок.

Зміст та види юридичної відповідальності. Особливості притягнення до юридичної відповідальності.

Тема 2. Конституційне право України

Поняття і загальна характеристика конституційного права. Суб’єкти, зміст та об’єкти конституційно – правових відносин. Джерела конституційного права. Загальна характеристика конституції як джерела права. Передумови прийняття і загальна характеристика конституції України.

Поняття і загальна характеристика прав, свобод і обов’язків. Система та види прав і свобод. Загальна характеристика особистих, політичних, економічних, соціальних та культурних прав і свобод громадян України. Характеристика окремих прав і свобод.

Загальні засади організації державної влади в Україні. Загальна характеристика системи органів державної влади. Механізми забезпечення народовладдя в Україні. Референдум як спосіб безпосереднього волевиявлення народу України. Поняття і загальна характеристика виборчої системи.

Верховна Рада України: конституційний склад, організаційна структура, форми діяльності та компетенція. Правовий статус народного депутата України. Конституційний статус Президента України. Органи державної виконавчої влади України: види, система. Кабінет Міністрів України: конституційний статус, склад, порядок формування, компетенція. Місцеве самоврядування в Україні, їх компетенція.

Загальна характеристика правосуддя в Україні. Принципи здійснення правосуддя. Система судових органів України: поняття, структура, загальна характеристика. Конституційний Суд України, його особливості. Суди загальної юрисдикції: система, компетенція, спеціалізація. Поняття, система і загальна характеристика правоохоронних органів України. Загальна характеристика прокуратури України, Служби безпеки України, міліції.

Поняття та особливості адвокатури в Україні. Види адвокатської діяльності. Права та обов’язки адвоката.

Тема 3. Основи адміністративного права України

Поняття і загальна характеристика адміністративного права. Джерела та суб'єкти адміністративного права. Особливості адміністративної правосуб'єктності. Державна служба. Правовий статус державних службовців. Поняття форм і методів державного управління. Адміністративний проступок: поняття, ознаки. Склад адміністративного правопорушення. Поняття і види адміністративних стягнень. Правові основи управління підприємством.

Тема 4. Кримінальне право України

Поняття і характеристика кримінального права. Джерела кримінального права. Загальна характеристика Кримінального кодексу України. Поняття і ознаки злочину. Склад злочину. Види злочину. Неосудність: поняття, медичний та юридичний критерії. Стадії споєння злочину. Співучасть у злочині. Виконавець, організатор, підбурювач та посібник як співучасники злочину. Поняття, мета і види кримінальних покарань. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх. Загальна характеристика злочинів у сфері службової діяльності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Приватне право України

Тема 5. Основи цивільного права України

Поняття і загальна характеристика цивільного права. Джерела цивільного права. Загальна характеристика Цивільного кодексу України. Суб'єкти цивільного права. Особливості цивільної правосуб'єктності фізичних осіб. Юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин.

Загальна характеристика права власності: поняття, право володіння, право користування і право розпорядження. Особливості відносин власності за законодавством України. Види цивільно-правової відповідальності. Цивільно-правова відповідальність неповнолітніх.

Поняття, загальна характеристика і умови дійсності угод. Цивільно-правові договори: поняття, види, порядок укладання та припинення. Загальна характеристика окремих видів цивільно-правових договорів.

Поняття спадкового права і особливості спадкування за заповітом. Вимоги до заповіту. Обов'язкова частка у спадковому майні. Особливості спадкування за законом. Порядок придбання спадщини. Правові положення щодо авторського права.

Тема 6. Сімейне право України

Поняття і загальна характеристика сімейного права та сімейних правовідносин. Джерела сімейного права. Умови і порядок укладання шлюбу. Шлюбний контракт. Підстави і порядок розірвання шлюбу. Аліментні зобов'язання. Особисті і майнові права і обов'язки батьків і дітей. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя; особиста приватна власність дружини, чоловіка; Позбавлення батьківських прав. Усиновлення. Опіка та піклування.

Тема 7. Основи трудового права України

Поняття і загальна характеристика трудового права і трудових правовідносин. Джерела трудового права. Загальна характеристика Кодексу законів про працю України. Конституційне право на працю.

Загальна характеристика трудового договору. Порядок прийняття на роботу. Особливості прийняття на роботу неповнолітніх. Загальні підстави припинення трудового договору. Припинення трудового договору з ініціативи працівника; з ініціативи власника.

Поняття і види робочого часу. Нормальна і скорочена тривалість робочого часу. Поняття неповного робочого часу та ненормованого робочого дня. Види часу відпочинку. Відпустка як вид відпочинку. Робочий час і час відпочинку неповнолітніх. Право на відпустку.

Види пенсій за законодавством України. Закон України "Про пенсійне забезпечення". Види соціальної допомоги сім'ям з дітьми. Юридичні гарантії права на охорону здоров'я.

Тема 8. Характеристика житлового та земельного права України

Поняття і загальна характеристика житлового права. Джерела житлового права. Право громадян на житло: зміст і форми реалізації. Договір житлового найму. Порівняльна характеристика договору житлового найму у будинках державного і приватного фонду. Приватизація державного житлового фонду: поняття, об'єкти, порядок.

Поняття і загальна характеристика земельного права. Джерела земельного права. Види земель в Україні. Форми та суб'єкти права власності на землю. Способи набуття права власності на землю.

Користування землею. Оренда землі. Правові засади плати за землю. Права і обов'язки власників земельних ділянок і землекористувачів.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	Усього	у тому числі				
л.		с.	м.к.	інд.	с.р.	
Модуль 1						
Змістовий модуль 1. Публічне право України						
Тема 1. Теорія держави і права	6	2	2			2
Тема 2. Конституційне право України	6	2	2			2
Тема 3. Основи адміністративного права України	6	2				4
Тема 4. Кримінальне право України	10	2	2	2		4
Разом за змістовим модулем 1	28	8	6	2	-	12
Змістовий модуль 2. Приватне право України						
Тема 5. Основи цивільного права України	8	2	2			4
Тема 6. Сімейне право України	8	2	2			4
Тема 7. Основи трудового права України	6	2				4
Тема 8. Характеристика житлового та земельного права України	10	2	2	2		4
Разом за змістовим модулем 2	32	8	6	2	-	16
Усього годин	60	16	12	4	-	28

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Публічне право України		
1	Теорія держави і права	2
2	Конституційне право України	2
3	Основи адміністративного та кримінального права України	2
Змістовий модуль 2. Приватне право України		
4	Основи цивільного права України	2
5	Сімейне право України	2
6	Основи трудового права України. Основи житлового та земельного права України	2
	Разом	12

6. Теми лабораторних занять – не передбачено навчальним планом

7. Теми практичних занять – не передбачено навчальним планом

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Бали
Змістовий модуль 1. Публічне право України		12	5
1	Теорія держави і права	2	5
2	Конституційне право України	2	
3	Основи адміністративного права України	4	
4	Кримінальне право України	4	
Змістовий модуль 2. Приватне право України		16	5
5	Основи цивільного права України	4	5
6	Сімейне право України	4	
7	Основи трудового права України	4	
8	Характеристика житлового та земельного права України	4	
Разом		28	10

9. Навчально-методична карта дисципліни

Разом: 60 год. З них: лекції – 16 год.; семінарські заняття -12 год.; модульний контроль – 4 год., самостійна робота – 28 год.

Тиждень	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Модулі (назви, бали)	Змістовий модуль 1. Публічне право України				Змістовий модуль 2. Приватне право України			
Лекції (теми, бали)	<i>Л 1 Л 2 (2 бали)</i>		<i>Л 3 (1 бал)</i>	<i>Л 4 (1 бал)</i>	<i>Л 5 (2 бали)</i>	<i>Л 6 (1 бал)</i>	<i>Л 7 (1 бал)</i>	<i>Л 8 (1 бал)</i>
Семінарські заняття (теми, бали)		<i>С 1 (1 бал)</i>	<i>С 2 (1бал)</i>	<i>С 3 (1бал)</i>	<i>С 4 (1бал)</i>	<i>С 5 (1 бал)</i>		<i>С 6 (1 бал)</i>
СР (бали)	<i>5 балів</i>				<i>5 балів</i>			
Модульна КР				<i>МКР 1 (25 балів)</i>				<i>МКР 2 (25 балів)</i>
Поточний контроль (вид, бали)		<i>10балів</i>	<i>10балів</i>	<i>10балів</i>	<i>10 балів</i>	<i>10 балів</i>	<i>10 балів</i>	<i>10балів</i>
Підсумковий контроль (вид, бали)	<i>Залік – 100 балів</i>							

10. Методи навчання

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

1) За джерелом інформації:

- *Словесні*: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint-презентація), пояснення, розповідь, бесіда.

- *Наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація.

- *Практичні*: вправи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальних матеріалів: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

11. Методи контролю

Навчальні досягнення студентів з дисципліни оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок, розширення кількості підсумкових балів до 100.

Оцінка за кожний змістовий модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, за виконання індивідуальних завдань, за модульну контрольну роботу. Виконання модульних контрольних робіт здійснюється з використанням роздрукованих завдань. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- *Методи усного контролю*: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен.

- *Методи письмового контролю*: модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, реферат.

- *Методи самоконтролю*: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- систематичність відвідування занять;

- своєчасність виконання навчальних і індивідуальних завдань;

- повний обсяг їх виконання;

- якість виконання навчальних і індивідуальних завдань;

- самостійність виконання;

- творчий підхід у виконанні завдань;

- ініціативність у навчальній діяльності;

- виконання тестових завдань.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти дисципліни (п. 10), де зазначено види контролю і кількість балів за видами. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано нижче у таблицях.

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№ з/п	Вид діяльності студента	Макс. кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2	
			Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид	Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид
1	Відвідування лекцій	1	4	4	4	4
2	Відвідування семінарських занять	1	3	3	3	3
3	Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	1	5
4	Робота на практичних (семінарських) заняттях	10	3	30	3	30
5	Виконання модульної контрольної роботи	25	1	25	1	25
	Макс. кількість балів за видами поточного контролю (МВ)	-	-	67		67
	Разом			134		
	Коефіцієнт			0,746		
	Підсумковий бал			100		

Шкала оцінювання

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно - відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре - достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре - в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно - посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо - мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання - незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу - досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

12. Методичне забезпечення

Викладання навчальної дисципліни забезпечується сучасними технічними засобами навчання, які побудовані на новітніх інформаційно-комунікаційних технологіях (мультимедійний комп'ютер, мультимедійний проектор, інтерактивний комплекс SMART Board, авторські засоби мультимедіа).

На заняттях і під час самостійній роботі студентів використовуються методичні рекомендації щодо вивчення дисципліни, ілюстративні комп'ютерні дидактичні матеріали, які розроблені на кафедрі, а саме:

- Опорні конспекти лекцій.
- Навчальні посібники.
- Робоча навчальна програма.
- Збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів.
- Засоби підсумкового контролю (комплект друкованих завдань для підсумкового контролю).
- Презентації.

13. Рекомендована література

Базова

1. Конституція України, від 28 червня 1996 р.
2. Загальна теорія держави і права/за ред. В.В. Копейчикова.-К.:Юрінком, 2002.
3. Котюк І.І. Основи теорії держави і права: Навч. посіб. – К, 2001.
4. Скакун О.Ф.Теория государства и права: Учебник. – Харьков: Консум, 2000.
5. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навч. посіб. – К., 2000.
6. Теорія держави і права: Навч. посіб. / А.Ю.Олійник, С.Д.Гусарев. – К.: Юрінком Інтер, 2001.
7. Теория государства и права: Учебник / Под ред. В.М. Корельского и В.Д. Первалова. – М.: ИНФРА-М – НОРМА, 2000.

Допоміжна

1. Бюджетний кодекс України, від 8.07.2010 р.
2. Закон України “Про Всеукраїнський референдум” від 6.11.2012 р.
3. Закон України “Про вибори народних депутатів України” від 17.11.2011 р.
4. Закон України “Про вибори Президента України” // Конституційне законодавство України. – К., 2000.
5. Закон України “Про статус народного депутата України” // Конституційне законодавство України. – К., 2000.
6. Закон України “Про комітети Верховної Ради України” //Конституційне законодавство України. – К., 2000.
7. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” //Конституційне законодавство України. – К., 2000.
8. Закон України “Про судоустрій і статус суддів” від 2.06.2016 р..
9. Закон України “Про Конституційний Суд України” // Конституційне законодавство України. – К., 2000.
10. Закон України “Про Національну поліцію” від 207.2015 р..
11. Закон України “Про прокуратуру” від 14.10.2014 р..
12. Закон України “Про Службу безпеки України” від 25.03.1992р.
13. Закон України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” від 5.07.2012р..
14. Закон України “Про нотаріат” від 2.09. 1993р.
15. Господарський кодекс України, від 16.01.2003р.
16. Господарський процесуальний кодекс України, від 06.11.1991р.
17. Житловий кодекс Української РСР від 30.06.1983р.

18. Земельний кодекс України від 25.10.2001р.
19. Кодекс Законів про Працю від 10.12.1971р.
20. Кримінальний кодекс України від 5.04.2001р.
21. Сімейний кодекс України, від 10.01.2002р.
22. Цивільний кодекс України від 1.01.2004р.
23. Цивільний процесуальний кодекс України, від 18.03.2004 р..
24. Абдулаев М.И. Теория государства и права. – СПб.: Питер, 2003.
25. Адміністративне право України: Підручник / За ред. Ю.П. Битяка. – Х.: Право, 2000.
26. Бачинін В.А., Панов М.І. Філософія права. – К.: “Ін Юре”, 2003.
27. Большой юридический словарь/ под ред. А.Я. Сухарев. – М.: Инфра, 2000.
28. Глиняний В.П. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.: “Істина”, 2005.
29. Дмитренко І.А. Екологічне право України: Підручник. – К.: Юрінком, 2001.
30. Заїка Ю.О. Українське цивільне право. – К.: Істина, 2005.
31. Загальна теорія держави і права \ за ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка. – Х.: Право, 2002.
32. Коментар до Конституції України. – К., 1996.
33. Коржанський М.Й. Кримінальний Кодекс України. Науковий коментар.- – К., 2001.
34. Конституційне право України /За ред. проф.. В.Ф.Погорілка. – К., 2000.
35. Конституційне право України / За ред. проф.. Ю.М. Годики, В.С. Журавського – К., 2002.
36. Кримінальне право України/ за ред. В.О. Кузнецов. – К.: Істина, 2005.
37. Кравчук М.В. Проблеми теорії держави і права. – К.: Професіонал, 2004.
38. Каракаш И.И. Право собственности на землю и право землепользования в Украине. - К., Истина, 2004.
39. Підприємницьке право: Навч. посіб. /Ніколаєва Л.В., Старцев О.В. – К.: Устина, 2001.
40. Природо ресурсне право України/ за ред. І.І. Каракаша. – К: Істина, 2005.
41. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: Навч. посіб. – 5-те вид. – К.: Атіка, 2001.
42. Сімейне право України/ за ред. Ю.С. Червоного. – К.: Істина, 2004.
43. Трудове право України/ за ред. П.Д. Пилипенка. – К: Істина 2005.
44. Цивільне право України/ за ред. Я.М. Шевченко. – К.: “Ін Юре”, 2004.
45. Цивільне право України/ за ред Є.О. Харитонов. – К.: Істина, 2005.